

Pregledni znanstveni članek Review scientific paper (1.02)
Besedilo prejeto Received: 2. 7. 2026; Sprejeto Accepted: 4. 10. 2026
UDK UDC: 27-675:271.222(497.11)
DOI: 10.34291/Edinost/81/01/Skafar
© 2026 Skafar CC BY 4.0

Vinko Škafar in Jasna Krista Mijatović

Predkoncilska »ekumenska« korespondenca srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića in hrvaške katoliške redovnice matere M. Amadeje Pavlović v letih 1951–1953

*Pre-Conciliar »Ecumenical« Correspondence
between the Serbian Orthodox Bishop Varnava
Nastić and the Croatian Catholic Nun Mother
M. Amadeja Pavlović, 1951–1953*

Izvilleček: V prispevku najprej na kratko predstavljamo začetke ekumenizma v Katoliški in Srbski pravoslavni Cerkvi, kar je osnova za boljše in celovitejše razumevanje »Predkoncilske 'ekumenske' korespondence srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića (1914–1964) in hrvaške katoliške redovnice matere M. Amadeje Pavlović (1895–1971) v letih 1951–1953«. Nato objavljamo eno pesem in šest »ekumenskih« pisem: pesem in štiri pisma srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića in dve pismi hrvaške katoliške redovnice matere M. Amadeje Pavlović, SCSC. Z objavo prevoda izvirnih zgodovinskih dokumentov, ki so shranjeni v Arhivu Usmiljenih sester sv. Križa v Đakovu, bi radi širšo javnost seznanili s primerom predkoncilskega praktičnega ekumenizma med srbskim pravoslavnim škofom in hrvaško katoliško redovniško predstojnico, provincialko, v takratni socialistični državi Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Prispevek podrobno ne analizira vsebine dopisovanj, ampak jih v celoti objavlja. Zaradi lažjega razumevanja korespondence objavljamo osnovne biografske podatke o dopisovalcih in nekaj koristnih opomb.

Ključne besede: ekumenizem, Katoliška cerkev, Srbska pravoslavna cerkev, pravoslavni škof sv. Varnava Nastić (+1964), katoliška redovnica mati M. Amadeja Pavlović (+1971), Usmiljene sestre sv. Križa, praktični ekumenizem pred drugim vatikanskim koncilom

Abstract: *In this article, we first briefly present the beginnings of ecumenism in the Catholic and Serbian Orthodox Churches, which serves as the foundation for a better and more comprehensive understanding »The Pre-Conciliar 'Ecumenical' Correspondence between Serbian Orthodox Bishop Varnava Nastić (1914–1964) and Croatian Catholic Nun Mother M. Amadeja Pavlović (1895–1971) from 1951 to 1953«. Secondly, one poem and six »ecumenical« letters are published: the poem and four letters by Serbian Orthodox Bishop Varnava Nastić, and two letters by Croatian Catholic nun Mother M. Amadeja Pavlović, SCSC. By publishing translations of the original historical documents, which are preserved in the Archives of the*

Sisters of Mercy of the Holy Cross in Đakovo, we wish to acquaint the wider public with an example of pre-conciliar practical ecumenism between a Serbian Orthodox bishop and a Croatian Catholic religious superior, the provincial, in the then-socialist state of the Federal People's Republic of Yugoslavia. This article does not analyze the content of the correspondence in detail but publishes it in its entirety. To facilitate understanding of the correspondence, we provide basic biographical information about the correspondents and some helpful notes.

Keywords: *ecumenism, the Catholic Church, the Serbian Orthodox Church, Orthodox Bishop St. Varnava Nastić (+1964), Catholic nun Mother M. Amadeja Pavlović (+1971), the Sisters of Mercy of the Holy Cross, practical ecumenism before the Second Vatican Council*

Uvod

Zaradi boljšega razumevanja medsebojnih odnosov med Katoliško cerkvi-jo na Slovenskem in v nekaterih drugih slovanskih državah ter Srbsko pravoslavno cerkvi-jo bomo v prvem delu predstavili odnos do ekumenizma v Katoliški cerkvi pred drugim vatikanskim koncilom (1962–1965) in v Srbski pravoslavni cerkvi. Sveta brata Ciril (826/827–869) in Metod (812/15–885), slovanska blagovestnika, nas bosta v prvem delu prispevka spremljala, saj sta kot svetnika češčena v obeh Cerkvah, v katoliški in pravoslavni, in tudi danes povezujeta obe Cerkvi. V drugem in glavnem delu bomo predstavili najprej avtorja »ekumenske korespondence«, srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića (1914–1964) in hrvaško katoliško redovnico in provincialko mater M. Amadejo Pavlović (1895–1971), ter nato njuno »ekumensko« korespondenco v slovenskem prevodu v celoti, brez posebnih interpretacij, ker so pisma sama po sebi dovolj zgovorna in razen opomb ne potrebujejo komentarja.

1 Ekumenizem v Katoliški in Srbski pravoslavni cerkvi

Ekumenizem kot prizadevanje za popolnejšo edinost med kristjani je v današnjem pomenu zaživel v začetku 20. stoletja, ko se je med anglikanci in protestanti porodilo gibanje za medsebojno zbližanje in sodelovanje, čeprav je duhovni ekumenizem obstajal že prej, predvsem v 19. stoletju. Za njegov nastanek in razrast v današnjem pomenu besede je bila posebno pomembna svetovna konferenca Protestantskih misijonskih družb v Edinburgu na Škotskem leta 1910. Polagoma so se temu ekumenskemu gibanju pridružili pravoslavni in uradni katoličani na drugem vatikanskem koncilu (1962–1965), in to zaradi skupnih svetnikov sv. Cirila in Metoda,

slovanskih blagovestnikov, ki tudi danes povezujeta tako pravoslavne kot katoliške kristjane, predvsem med slovanskimi narodi.

1.1 Ekumenizem v Katoliški cerkvi na Slovenskem in med drugimi katoliškimi Slovani

Prvi klic po delu za krščansko edinost je na Slovenskem jasno začutil blaženi Anton Martin Slomšek (1800–1862), veliki častilec svetih bratov Cirila in Metoda. Leta 1851 je ustanovil Bratovščino sv. Cirila in Metoda, ki naj bi predvsem z molitvijo, tj. z duhovnim ekumenizmom, pripravljala edinost krščanskih slovanskih narodov. Slomškovo Bratovščino, ki jo je preimenoval v Apostolstvo sv. Cirila in Metoda, je pozneje goreče podpiral in širil najprej kot profesor in pozneje kot nadškof v Olomucu Anton Ciril Stojan (1861–1923; 1921–1923), ki je k molitvi članov Apostolstva pridružil tudi požrtvovalno ljubezen in miloščino.

Leta 1863 so tisočletnico prihoda sv. Cirila in Metoda v Veliko Moravsko slovesno praznovali katoliški Slovani, predvsem Čehi, Slovaki, Slovenci in Hrvati, saj je bilo v tistem času češčenje solunskih bratov razširjeno samo še med Slovani. Papež Leon XIII. (1878–1903) je leta 1889 z okrožnico *Grande munus (Velika naloga)* ukazal češčenje slovanskih blagovestnikov za vesoljno Katoliško cerkev. Isti papež je ob pomoči tedanjega đakovskega škofa Josipa Juraja Strossmayerja (1815–1905, 1849–1905), v letih 1851–1896 je bil tudi vikar za Srbijo, v znameniti cerkvi sv. Klemenca v Rimu dal sezidati kapelo v čast sv. Cirilu in Metodu z umetniškimi freskami, ki predstavljajo najpomembnejše dogodke iz njunega življenja (Jugoslovanski škofje 1963, 15).

Navzočnost češčenja svetih bratov Cirila in Metoda izpričujejo ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja tudi oltarji, ki so jih dobile nekatere pomembne katoliške cerkve med slovanskimi katoličani. V zagrebški stolnici je bil leta 1903 končan eden od stranskih oltarjev s kipoma na čast sv. Cirilu in Metodu, slovanskima apostoloma in učiteljema ter zavetnikoma takratne hrvaško-slavonske ali zagrebške metropolije. Tudi zagrebška grškokatoliška župnijska cerkev, ki je grškokatoliška konkatedrala, je posvečena sv. Cirilu in Metodu. V veličastno đakovsko stolnico sv. Petra, ki je bila zgrajena med letoma 1866 in 1882, je škof Josip Juraj Strossmayer kot enega izmed sedmih stranskih oltarjev dal postaviti oltar na čast sv. Cirilu in Metodu.

Ob omenjenih cerkvah na Hrvaškem ne smemo pozabiti na katoliško cerkev in župnijo sv. Cirila in Metoda v Beogradu (na Čukarici) iz leta 1929. V njej je na glavnem oltarju kip sv. bratov Cirila in Metoda, tja pa so ga prenesli slovenski lazaristi iz cerkve sv. Jožefa v Celju. Prav ti nekdanji celjski upodobitvi sv. Cirila in Metoda je 1851 blagoslovil lavantinski škof bl. Anton Martin Slomšek, ko je ustanovil Bratovščino sv. Cirila in Metoda za edinost kristjanov. Nad glavnimi vrati beograjske cerkve sv. Cirila in Metoda je prosilni napis: »Da bi bili vsi eno!« Prav zanimivo je tudi, da imamo danes v slovenski prestolnici Ljubljana dve župnijski cerkvi, posvečeni svetima bratoma Cirilu in Metodu, katoliško in pravoslavno, v katerih eni in drugi, katoličani in pravoslavni, častimo slovanska blagovestnika.

Pred kratkim, leta 2026, je izšla druga izdaja dragocene knjige akademikinje Marije Stanonik *Ciril in Metod – most med vzhodom in zahodom Evrope*, Sveta Ciril in Metod v slovenski književnosti in narodnem spominu, ki posrečeno dopolnjuje izjemno znanstveno delo našega največjega raziskovalca svetih bratov Cirila in Metoda Franca Grivca »in se uvršča na častno mesto med temeljnimi deli, posvečenimi tej tematiki« (Dolenc 2026, 6). Stanonikovo in Dolenca omenjamo, ker je v njunih delih veliko snovi iz časa, ki nam pomaga razumeti odnos do svetih bratov Cirila in Metoda in posledično do ekumenskega ozaveščanja in zavedanja na Slovenskem tudi že pred drugim vatikanskim cerkvenim zborom.

Kot zanimivost naj omenimo, da je leta 1900 na novo organizirana hrvaška frančiškanska provinca v Zagrebu, ki ima samostane od Zemuna do Trsata pri Rijeki, dobila ime *Hrvaška frančiškanska provinca sv. Cirila in Metoda*, kar pomeni, da sta leta 1900 slovanska blagovestnika morala biti v Zagrebu in med številnimi frančiškani velike frančiškanske province znana in priljubljena. Prvi provincial na novo organizirane velike hrvaške frančiškanske province je takrat postal danes častiti Božji služabnik Vendelin Vošnjak (1861–1933; 1900–1908), rojen v Sloveniji, v Velenju.

Papež Janez XXIII. (1958–1963), v letih 1925–1935 apostolski nuncij v Bolgariji, je leta 1963 izdal posebno Pismo slovanskim škofom ob 1100-letnici prihoda sv. Cirila in Metoda v Veliko Moravsko, v katerem hvali slovanske narode in poudarja, »kako Bog vabi k obnovi zaželeni edinosti in k miru« (1963, 9).

Jugoslovanski škofje so istega leta v svojem pismu o slovanskih blagovestnikih, ki so ga brali po vseh katoliških župnijah v takratni Jugoslaviji, posvetili več daljših odstavkov cerkveni edinosti in sv. Cirilu in Metodu v poglavju *Apostola vesoljne cerkvene edinosti* (1963, 25–26).

Predvsem pa glede svetih bratov Cirila in Metoda in prav tako glede dela za edinost ne moremo mimo velikega slovenskega ekleziologa in zavzetega delavca za cerkveno edinost prof. Franca Grivca (1878–1963), o katerem sta Slovenska teološka akademija v Rimu in Inštitut za zgodovino Cerkve v Ljubljani leta 2002 organizirala simpozij, katerega predavanja so leto pozneje izšla v tisku pri Mohorjevi družbi v Celju. Omenimo vsaj dve pomembni simpozijski predavanji: Franc Grivec in velehradski kongresi (Matjaž Ambrožič) ter Franc Grivec in ekumenizem (Stanko Janežič). Vloga Franca Grivca pri organizaciji in delu velehradskih kongresov na Moravskem (1907, 1909, 1911, 1924, 1927, 1932, 1936), velehradskih sestankov 1946 in 1947 ter velehradskega kongresa v ZDA 1956 je bila ključna, saj je sodeloval pri njihovi pripravi in izvedbi, običajno pa se jih je dejavno udeleževal tudi kot predavatelj. »Prelat Grivec je poosebljanje velehradskih kongresov, njegovo delo na področju ciril-metodijske problematike pa pomembno za splošno zgodovino Cerkve.« (Ambrožič 2003, 85) Omeniti moramo, da se ozemlje današnje Slovaške pred letom 1918 ni moglo nemoteno razvijati zaradi madžarske politične in cerkvene elite, ki se je bala panslavizma.

Sčasoma je Slovake začelo navdihovati češčenje Cirila in Metoda v Velehradu na Moravskem, kjer so letna srečanja omogočila širjenje ciril-metodijskih idej in združevalnih prizadevanj. Češčenje sv. Cirila in Metoda se je na Slovaškem začelo intenzivneje razvijati šele po letu 1921 – po posvetitvi prvih katoliških škofov iz Slovaške. Središče češčenja je postal grad Devin. V prvi polovici 20. stoletja sta škofijo Košice vodila dva pomembna škofa: Augustin Fischer - Colbrie in Jozef Čársky. Slednji – slovaškega porekla – »se je kot škof intenzivno vključil v razvoj češčenja sv. Cirila in Metoda in svojo škofijo mobiliziral za številne pastoralne dejavnosti. [...] Zahvaljujoč pastoralnim dejavnostim teh škofov je košiška škofija češčenje ne le ohranila, temveč ga je tudi razširila.« (Lenčíš 2026, 319–320)

Katoliški inštitut, Fakulteta za pravo in ekonomijo, je v četrtek, 11. decembra 2025, v prostorih inštituta v Ljubljani pripravil znanstveni

simpozij Pomen sv. Cirila in Metoda v duhovnem, kulturnem in političnem življenju slovanskih narodov. Nastopilo je devet predavateljev. Znanstveni simpozij sovpada s 40. obletnico izida okrožnice papeža sv. Janeza Pavla II. *Slavorum Apostoli (Apostola Slovanov)*, 1985). Izšla je ob 1100. obletnici smrti slovenskega blagovestnika sv. Metoda v spomin na evangelizacijo Slovanov, ki sta jo sveta brata Ciril in Metod vršila v 9. stoletju. Okrožnica je močno zaznamovala čas in družbene razmere, v katerih je nastala, obenem pa predstavila pomen svetih bratov Cirila in Metoda v evropski zgodovini ter njuno sporočilo za sodobni čas. Izmed predavanj omenimo le predavanje Simona Malmenvalla »*Edinost, izobrazba, jezik*«: *Ciril in Metod v očeh slovenskih katoliških intelektualcev od sredine 19. do sredine 20. stoletja*, ki je zelo aktualno.

V času boja proti germanizaciji in drugim nacionalističnim pritiskom so slovenski katoliški intelektualci Cirilu in Metodu pripisovali pomembne zasluge pri širjenju izobrazbe in krepitvi narodne zavesti. Pomen Cirila in Metoda so v slovenskem okolju utemeljevali izobraženci, na primer pedagog in mariborski škof Anton Martin Slomšek (1800–1862), frančiškan in jezikoslovec Stanislav Škrabec (1844–1918) ter škofijski duhovnik in zgodovinar Ivan Vrhovnik (1854–1935). Najvišji odraz teh prizadevanj je pomenila ustanovitev Družbe svetega Cirila in Metoda leta 1885, katere namen je bila gradnja šol s slovenskim učnim jezikom na narodnostno mešanih območjih. (Malmenvall 2025, 885–886)

Franc Grivec je bil eden največjih pionirjev in utemeljiteljev sodobnega ekumenizma v 20. stoletju.

Na temelju svojega nauka o Cerkvi in svojih dognanj o zedinitveni vlogi sv. Cirila in Metoda v zgodovini krščanstva je jasno zagovarjal nujnost združitve krščanskega Vzhoda in Zahoda v duhu prvega tisočletja vesoljne Kristusove Cerkve in edinstveni pomen rimskega škofa – »apostolika« pri graditvi vesoljne cerkvene edinosti, kjer imajo posebno pomembno vlogo vsi slovanski narodi kot sledovalci zedinitvene poti slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. (Janežič 2003, 193)

Pomembno vlogo za duhovno in molitveno ekumensko ozaveščanje v Cerkvi na Slovenskem so odigrali ekumenski zvezki *Kraljestvo božje na Jutrovem* (1911–1914), zvezki *Kraljestvo božje* (1924–1926), revija *Kraljestvo božje* (1927–1941), zbornik *Kraljestvo božje* (1957–1968) in pozneje *Ekumenski zbornik V edinosti* (1970–2012) (Škafar 2018, 21–37), katerih vlogo je leta 2013 prevzela znanstvena revija za ekumensko teologijo in medreligijski dialog *Edinost in dialog*.

Omenimo tudi dve slovanski pisavi, glagolico in cirilico, ki sta postali pisavi bogoslužnih knjig. Prva, Cirilova glagolica, se je ohranila do drugega vatikanskega zbora v katoliškem bogoslužju v stari cerkveni slovanščini v Dalmaciji, na otoku Krku, v Istri vse do Kopra. Drugo, cirilico, poznejšo od glagolice, pa so sprejeli in jo ohranjajo predvsem pravoslavni Slovani.

Poseben fenomen glede odnosa do sv. Cirila in Metoda je Hrvat, sv. Leopold Mandić (1866–1942), doma iz Boke Kotorske, kapucinski duhovnik, ki se je v svojem rojstnem kraju Hercegovnem srečeval s pravoslavnimi sošolci in jih je vzljubil. Njegova vroča želja po apostolatu na slovanskem jugu mu je navdihovala posebno češčenje do sv. bratov Cirila in Metoda. V njegovi sicer ubogi in prazni kapucinski sobi je visela na steni njuna slika. »Z njo se je rad pohvalil, češ da predstavlja apostole njegove ljudstva.« (Bernardi 1983, 93) Bil je predvsem vzornik molitvenega in duhovnega ekumenizma pred drugim vatikanskim koncilom. Že kot študent je 18. 6. 1887 posvetil svoje življenje za cerkveno edinost, čeprav o tem ni govoril. Petdeset let pozneje je v padovski stolnici napisal na Marijino podobico: »V slovesen spomin dogodka 1887 – 1937 – 18. junij. Letos mineva petdeseta obletnica od tedaj, ko sem prvič slišal Božji glas, ki me je razločno vabil, naj molim in delam, da se z vzhodnimi brati združimo v edinosti.« Od tistega dne njegovo srce ni več mirovalo. Zanimivo je, da je p. Leopold, ki je umrl pred koncilom, tako lepo mislil o vzhodih bratih. Ni jih imenoval razkolnike ali krivoverce, ampak vzhodne brate. Ni mislil na njihovo spreobrnjenje, ampak na njihovo zedinjenje s Katoliško cerkvijo. Delati je hotel za edinost kristjanov. Zapisal je: »Jaz, brat Leopold Mandić, priznam pred Bogom in pred njegovo deviško Materjo, da sem dolžan po zaobljubi delati za zedinjenje katoličanov in pravoslavnih.« (166) 27. novembra 1911 je zapisal: »Jezus Kristus in Devica Marija sta pred Bogom Očetom naša zagovornika vsak na svoj način. Jaz pa sem pred Bogom njun služabnik. Zavežujem se z obljubo in s prisego, da jima

hočem služiti pri delu za edinost kristjanov.« (Bernardi 1983, 203–208) Sv. Leopold Mandić, ki je bil rojen v Boki Kotorski, kjer so živeli pravoslavni in katoličani, je na poseben način prav po tem podoben škofu Varnavu Nastiču in m. Amadeji Pavlovič, ki sta prav tako živela med pravoslavni in katoličani.

1.2 Ekumenizem Srbske pravoslavne cerkve

Čeprav smo že omenili Franca Grivca kot izvrstnega ekleziologa, navdušenca nad ekumenizmom in izjemnega poznavalca sv. Cirila in Metoda, moramo dodati, da je Grivec že kot študent v Innsbrucku začel raziskovati vzhodne Cerkve, med njimi tudi Srbsko pravoslavno cerkev. Poudarjal je, da smo predvsem Slovani, zlasti balkanski Slovani, poklicani, da znanstveno spoznavamo vzhodne, predvsem slovanske pravoslavne Cerkve. Srbsko pravoslavno cerkev je preučeval že pred ustanovitvijo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev ter svoje razprave objavljali v mariborskem Voditelju v bogoslovnih vedah. Ko je ta med prvo svetovno vojno prenehal izhajati, je eklezialne in ekumenske razprave objavljali v ljubljanskem Času (Škafar 2003, 214). Vedel je tudi, da si je Ruska pravoslavna cerkev v 19. in v začetku 20. stoletja prizadevala ohranjati vodilno vlogo med pravoslavni Cerkvami, tako da je imela vsaka ruska duhovna akademija nekaj prostih mest za pripadnike Grkov, Bolgarov, Sirijcev, Kaldejcev in tudi Srbov. S tem je tudi dosegla, da je imela vsaka od teh naštetih pravoslavni Cerkva nekaj učenih cerkvenih dostojanstvenikov, ki so se izobrazili v Rusiji, posledično v takratni ruski pravoslavni teologiji.

Grivec je dobro poznal balkansko vprašanje že pred svetovnima vojnama, med njima in tudi v obdobju med eno in drugo, o katerih je pisal. Že leta 1920 je objavil v Času kritičen članek Srbski cerkveni problemi, kjer opazimo, kako zvesto spremlja in pozna srbsko cerkveno in narodno zgodovino ter posledično Srbski pravoslavni cerkvi priznava velike zasluge za srbski narod in srbsko državo. Kralj Štefan Prvovenčani, ki ga je delegat papeža Honorija III. (1216–1227) 1217 kronal za srbskega kralja, in njegov brat sv. Sava, prvi srbski nadškof, sta namreč ustanovila Srbsko pravoslavno cerkev (1219). Pozneje je car Dušan ustanovil srbski patriarhat (1346), in tako se je Srbska pravoslavna cerkev osamosvojila in se tesno povezala z narodnostjo in državo, saj je pod dolgoletnim turškim jarmom med ljudmi ohranjala narodno in državno zavest. Pozneje je politična razdeljenost

Srbov Srbsko pravoslavno cerkev razcepila v pet ločenih Cerkva. Združitev vseh teh petih cerkvenih enot je bila slovesno razglašena po prvi svetovni vojni na konferenci srbskih škofov 26. maja 1919 (Škafar 2003, 216).

V Srbski pravoslavni cerkvi so z obnovitvijo patriarhata (1920) srbski patriarhi med ljudmi dobili zelo pomemben položaj. Mimogrede omenimo vseh pet srbskih pravoslavnih patriarhov, ki so oblikovali Srbsko pravoslavno cerkev in vplivali na srbski narod od leta 1920 do 1964, ko je umrl škof Varnava Nastić. Ti patriarhi so bili: Dimitrij Pavlović (1920–1930), Varnava Rosić (1930–1937), Gavriilo Dožić (1938–1950) in Vikentije Prodanov (1950–1958), v času katerega je bila napisana korespondenca med srbskim pravoslavnim škofom in katoliško provincialno predstojnico ter patriarhom Germanom Đorićem (1958–1990).

Grivec je zelo dobro poznal tudi srbske pravoslavne teologe, ki so bili prijateljski do Katoliške cerkve, in tiste, ki so ji zelo nasprotovali, predvsem nasprotnike vsakega ekumenskega razmišljanja, kar je bila posledica filozofskega in teološkega učenja na pravoslavnih teoloških akademijah v Rusiji. V letih po prvi svetovni vojni so postali nekateri srbski pravoslavni škofje, teologi in duhovniki zelo strpni, miroljubni in dialoški.

Ukaz jugoslovanske vlade, osebnost miroljubnega patriarhalnega starčka, patriarha Dimitrija Pavlovića, in notranje krize so pospeševale miroljubnost. Katoliški in srbski škofje, duhovniki in kateheti so se v tem obdobju prijateljsko dogovarjali o skupnem nastopanju v obrambo skupnih krščanskih načel, o šolskih in drugih vprašanjih. Pravoslavna teološka fakulteta v Beogradu je bila v prijateljskih odnosih do katoliških bogoslovnih fakultet v Zagrebu in Ljubljani. (Grivec 1932, 106)

Po smrti patriarha Dimitrija (1930) so se odnosi bistveno spremenili in zaostrili. Protikatoliška borbenost je narasla in prevladala tudi v vodilnih cerkvenih krogih. Ostri napadi na Katoliško cerkev in jugoslovanske katoličane so se začeli sistematično ponavljati, kar je izhajalo iz določenega pravoslavnega teološkega sistema. Grivec pri tem med drugim omenja velik vpliv ruskega slavjanofilskega teologa, filozofa, pesnika in publicista A. S. Homjakova (1804–1850), ki je poudarjal edinstveno zgodovinsko pot Rusije in pravoslavja v zahodnem svetu, nato velikonočno pismo 1931

patriarha Varnava Rosića (1930–1937) ter izjave znanega, sposobnega in vplivnega škofa Nikolaja Velimirovića (1881–1956). Škof Velimirović, ki je bil nadpovprečno sposoben, odličen govornik, je najprej študiral na Zahodu in je sprejemal dialog z nepravoslavnimi kristjani, saj je pri njih tudi doktoriral. Pozneje je študiral še v Rusiji, v Sankt Peterburgu, in se spremenil ter postajal vse bolj politik. Leta 1935 se je močno boril proti sprejetju oziroma ratifikaciji že podpisanega konkordata med Vatikanom in Kraljevino Jugoslavijo, ki je propadel. Bolezen in pozneje smrt patriarha Varnava leta 1937 sta med drugim onemogočili udejanjanje podpisanega konkordata. Varnavov naslednik patriarh Gavriilo Dožić (1938–1950) je kmalu po prevzemu patriarhata ukazal škofu Nikolaju Velimiroviću, naj se umakne v žički samostan, opusti politiko in se omeji na cerkveno dejavnost.

Na kratko omenimo še velikega srbskega pravoslavnega teologa Justina Popovića (1894–1979), ki ima tudi danes nekatere zveste učence. Ta je popolnoma odklanjal ekumenizem, saj je pisal, da je prav ekumenizem največja herezija in najhujše izdajstvo. Anton Štrukelj je pred desetimi leti, leta 2016, podrobno predstavil odnos Justina Popovića do ekumenizma prav v tej reviji (Štrukelj 2016, 97–105), prej pa že tudi v samostojni knjigi Šivanje raztrgane suknje, Ekumenizem v ekleziologiji Justina Popovića (Štrukelj 1997). Štruklja tukaj ni treba ponavljati, saj so njegove raziskave znanstvene in točne. Kljub temu pa bi rad omenil, da je Justin Popović napisal zelo kvaliteten življenjepis sv. Cirila in Metoda, Žitije i trudovi prepodobnih otaca naših Metodija i Konstantina, u monaštvu Kirila, učitelja i prosvetitelja, v katerem pohvali tudi vse tri papeže (Nikolaja [858–867]; Hadrijana II. [867–872] in Janeza VIII. [972–882]), ki jih omenja ob sv. Cirilu in Metodu, in je upravičeno zelo kritičen do nemških škofov, ker so v Nemčiji zaprli sv. Metoda in mu onemogočili škofovsko službo med slovenskimi kristjani na Moravskem in drugod (1974, 6.13–15). Zato se mi zdi prav, da poudarim, da sem vesel Popovićeve izjemne simpatije do svetih bratov Cirila in Metoda, saj je to tista tanka nitka, ki nas lahko povezuje in nas vrača v obdobje, ko Cerkev ni bila razdeljena na Vzhodno in Zahodno. Sveta brata Ciril in Metod sta v svojem času povezovala Rim in Carigrad, danes in jutri pa lahko postaneta povezovalca med pravoslavno in katoliško Cerkvijo, saj sta šla misijonarit med Slovane s soglasjem obeh takratnih krščanskih cerkvenih središč, rimskega in carigradskega, ter z blagoslovom obeh škofov, rimskega papeža in carigradskega patriarha.

Razpad Kraljevine Jugoslavije, druga svetovna vojna in povojne razmere so prispevali nove težave za obe, Pravoslavno in Katoliško cerkev. Od leta 1937 do 1950 je bil srbski patriarh Gavrilko Dožić sicer na svobodi, toda zaradi medvojnih razmer, predvsem zaradi umora škofov in duhovnikov v Nezavisni državi Hrvaški (NDH), v katero je spadala tudi Bosna in Hercegovina, je moral veliko pretrpeti (Džomić 2026, 1–14). Sočasno omenimo Katoliško cerkev na Hrvaškem med drugo svetovno vojno, ki je sprejela veliko število pregnanih duhovnikov iz Slovenije, predvsem iz Štajerske (Škvorčević 2008, 125).

Po drugi svetovni vojni sta obe Cerkvi, Katoliška in Srbska pravoslavna, postali »notranji sovražnici« v novi državi Federativni ljudski republiki Jugoslaviji. Zato so tudi nekateri škofje, katoliški in pravoslavni, ter številni duhovniki ter redovniki bili preganjani in v zaporih, nekateri so odšli iz države. Za nas sta tukaj pomembna predvsem srbski pravoslavni škof Varnava Nastić in hrvaška provincialka Usmiljenih sester sv. Križa iz Đakova m. M. Amadeja Pavlović.

2 Korespondenca srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića in hrvaške katoliške redovnice matere M. Amadeje Pavlović v letih 1951–1953

Čeprav je o dopisovanju med materjo M. Amadejo Pavlović in škofom Varnavom Nastićem pisalo že nekaj avtorjev (Raguž 2021, 192–210; Mijatović 2024a, 699–714; 2024b; Jović 2026, 187–198), še nobeden od njih ni objavil prepisa njunih dokumentov v celoti. Da bi bolje razumeli kontekst, v katerem se je odvijalo njuno dopisovanje, smo v prvem delu članka predstavili »ekumenizem« Katoliške in Srbske pravoslavne cerkve.

2.1 Biografski podatki o škofu Varnavi in materi M. Amadeji

Varnava Vojislav Nastić (31. 1. 1914, Gary, Indiana, ZDA – 12. 11. 1964, samostan Beočin, Fruška Gora, Srbija), srbski pravoslavni škof, se je rodil v ZDA in se po koncu prve svetovne vojne z družino preselil v Sarajevo. Kot laik je leta 1937 diplomiral na Teološki fakulteti Srbske pravoslavne Cerkve v Beogradu in bil priljubljen katehet na srednjih šolah v Sarajevu. Leta 1940 je vstopil v pravoslavni samostan Mileševo v Srbiji in bil posvečen

v diakona ter nadaljeval s poučevanjem verouka v Sarajevu. Ante Pavelić, »poglavnik« Neodvisne države Hrvaške (hr. *Nezavisna država Hrvatska* – NDH), mu je ponudil škofovsko službo v na novo ustanovljeni Hrvaški pravoslavni cerkvi, kar Nastić omenja tudi v enem od svojih pisem, in pozneje naj bi mu partizani ponudili možnost, da bi postal »rdeči vladika«. Obe ponudbi je kategorično zavrnil in vso drugo svetovno vojno nadaljeval s poučevanjem verouka v srednjih šolah ter z dušnim pastirstvom v sarajevskih župnijah.

Na prvem rednem povojnem zasedanju Svete arhijerejske sinode Srbske pravoslavne cerkve, 20. 5. 1947, je bil izbran za vikarnega hvostanskega škofa in imenovan za administratorja dabrobosanske in zahumsko-hercegovaške škofije. Ker je bila komunistična vlada Bosne in Hercegovine proti novoizbranemu škofu Varnavu, se je zanj začelo težko obdobje. Štiri mesece po imenovanju in posvečenju za škofa je bil zaprt ter obsojen na 11 let zapora, ker naj bi »zmanjšal vojaško in ekonomsko moč države in razširjal narodno in versko sovražstvo«. Najprej je bil zaprt v Stocu, nato v Zenici, kjer so ga zaporniki vzljubili in je oblast zato sklenila, da ga bodo predstavili v zapore v Sremsko Mitrovico. Na železniški postaji v Slakovcih pri Vinkovcih je bil škof Varnava v noči s 26. na 27. april 1951 v vagonu z drugimi političnimi zaporniki, ki naj bi jih prepeljali iz zeniškega zapora v zapor Sremske Mitrovice. Škof Varnava je bil z verigami zvezan z bosanskim frančiškanom Ljubomirjem Hrgićem, OFM (1908–1976). Z njima je bil tudi Petar Čule (1898–1976), katoliški mostarsko-duvanjski škof (Vekić 2026). V vagonu sta bila tudi sarajevski duhovnik Franjo Kralik (1903–1976) in neki profesor. Ponoči okrog 3. ure so inscenirali železniško nesrečo, tako da je v vagon z zaporniki trčil tovorni vlak. V naletu je nekaj zapornikov umrlo, ostali pa so bili težko poškodovani. Škof Varnava je utrpel zlom obeh nog. Z nekaterimi obsojenci je bil nato prepeljan v bolnišnico v Sremski Mitrovici, v kateri so delale kot medicinske sestre Usmiljene sestre sv. Križa, ki so imele takrat bivanjske prostore in tudi hišno kapelo v bolnišnici (Mijatović 2024, 701–702), v kateri so imele dnevno sveto mašo. Sestre so v bolnišnici škofu Varnavu nudile ob medicinski tudi duhovno pomoč.

Polnih sedem mesecev so smele naše sestre ob drugih bolnikih skrbeti tudi za te štiri [...]. Sestra Vojtjeha je doživela veliko milost. Ona je ob strežbi lahko vsako jutro ponesrečenim bolnikom

prinesla tudi sv. obhajilo, ki ga je pripravil mašnik. Prinašala jim ga je v njihovo sobo, in eden od bolnih duhovnikov, ki je lahko hodil, ga je razdelil ostalim. (Mijatović 2024, 702)

V bolnišnici je škof Varnava ostal sedem mesecev, od aprila do novembra. Ko je bil odpuščen iz bolnišnice, se je prišel posloviti v sestrsko obednico v bolnišničnih prostorih, kar ganljivo opisuje v prvem pismu z dne 8. 12. 1951. Katoliške redovnice so ob tem slovesu zapisale:

Eno od nepozabnih in neizbrisnih duhovnih radosti je bilo srečanje sester s pravoslavnim škofom. To je prvo srečanje naših sester s cerkvenim predstojnikom Pravoslavne cerkve, in tudi njegovo s katoliškimi redovnicami. Sestre ne bodo nikoli pozabile svetniške podobe tega cerkvenega dostojanstvenika. Duša mu je bila polna Boga in tiste prave, pristne krščanske ljubezni do človeka vsake vere in vsake narodnosti. Tudi ne bodo pozabile njegove notranje bolečine zaradi razdeljenosti Cerkve, zaradi razdeljenosti našega naroda in želje po zedinitvi obeh Cerkva. Njegovo plemenito dušo je prav tako napolnjevalo globoko pojmovanje redovniškega življenja, ki ga je zelo cenil. Pogosto je o tem govoril. O tem govore tudi njegova lepa pisma, ki jih je pisal sestram. (Mijatović 2024, 702)

Po številnih intervencijah z vrha Srbske pravoslavne cerkve so komunistične oblasti dovolile, da je pozneje kazen izvrševal v hišnem priporu, toda pod pogojem, da ga upokojijo. Ob kontroli oboroženih stražarjev je prebival v hišnem priporu v pravoslavnih samostanih Vavedenje v Beogradu, Gomionici v Banjaluki, Krušedolu in Beočinu. Pogosto so ga obiskovali predstavniki Udbe ter z nasiljem in pretepanjem poskušali izsiliti priznanje, da se strinja s politiko. V Beočinu je v nepojasnjenih in čudnih okoliščinah umrl 12. novembra 1964. Po obisku zobozdravnika je potožil o slabosti in bolečini, kmalu nato pa je umrl. Srbska pravoslavna cerkev ga je 18. maja 2004 razglasila za svetnika (Jović 2012, 21–136; Jović 2026, 189–192).

Mati Marija Amadeja Karolina Pavlović (1895, Petrovaradin, Novi Sad – 1971, Sušak, Rijeka, Hrvaška), je bila redovnica družbe Usmiljenih sester sv. Križa, ki imajo tudi danes v Đakovem na Hrvaškem svojo provincialno hišo. Po redovniškem oblikovanju in višji pedagoški akademiji se je posvetila

vzgojno-izobraževalnemu delu v šolah družbe Usmiljenih sester sv. Križa (1926–1941), od leta 1937 je bila članica provincijskega vodstva, od 1940 pa namestnica provincialne predstojnice. V zelo težkem zgodovinskem obdobju je leta 1943 postala provincialna predstojnica in to službo opravljala do leta 1955. To je bil zaradi komunističnega nasilja težak in zahteven čas tako med drugo svetovno vojno kot tudi po njej. Kljub vsem težavam je storila vse, kar je bilo v njeni moči, da je predvsem ohranjala dober redovniški duh med svojimi sestrami in posledično karizmatično povezovala sestrsko provincijsko skupnost. V vojnem obdobju od leta 1941 do 1945 je v samostanu v Đakovem pogumno skrivala judovsko deklco in jo rešila pred nacističnim nasiljem holokavstom, za kar je po smrti leta 2009 od izraelske države dobila priznanje »pravične med narodi« (Prelević, Bregović Pračić 2026, 115–130).¹ Z istim pogumom in modrostjo se je upirala komunističnim oblastem, ko so poskušale vzeti redovnicam čim več lastnine in jim prepovedati nošenje redovniške obleke med zaposlitvijo v javnih službah. Brez strahu je branila sestre pred različnimi pritiski, zastraševanji in mučenji pred komunističnimi uslužbenci ter razvila prijateljsko sodelovanje s katoliškimi škofi in tudi s pravoslavnim škofom sv. Varnavom Nastićem. Po izteku službe provincialne predstojnice je postala krajevna predstojnica sestrške skupnosti na Sušaku (1955–1959) in pozneje vzgojiteljica mladih redovnic v Zagrebu (1959–1966). Nato se je umaknila v provincialno hišo v Đakovem, kjer je preživela zadnja leta svojega redovniškega življenja. Čeprav je umrla na Sušaku, je pokopana v Đakovem. Za seboj je zapustila glas vzorne in svete redovnice, ki se ji nekateri še danes z molitvijo priporočajo za pomoč (Armanda 2012, 9–58). Za začetek postopka za kanonizacijo m. M. Amadeje Pavlović provinca Usmiljenih sester sv. Križa v Đakovem že zbira dokaze o njeni svetosti v upanju, da bo svetost, ki jo je Srbska pravoslavna cerkev že priznala škofu Varnavu Nastiću, Katoliška cerkev priznala tudi sestri Amadeji, kar bi bil nov kamenček v »ekumenski« svetosti obeh Cerkva.

1 Enajstletno judovsko deklco Zdenko Bienenstock (pozneje poročena Grünbaum) je leta 1941 iz Osijeka v Đakovo pripeljal duhovnik dr. Alfred Holländer in zaprosil, da bi jo Usmiljene sestre sv. Križa v Đakovem rešile pred holokavstom. Po vojni se je Zdenka Bienenstock preselila v Izrael, pozneje v ZDA, kjer si je ustvarila družino (Prelević-Bregović Pračić 2026, 115–130).

2.2 Dopisovanje med škofom Varnavom Nastićem in materjo M. Amadejo Pavlović

V nadaljevanju predstavljamo in objavljamo vsa ohranjena pisma, štiri škofa Nastića in njegovo pesem ter dve pismi m. M. Amadeje Pavlović. Pisma so ohranjena v Arhivu Usmiljenih šolskih sester sv. Križa v Đakovu. Objavljamo slovenski prevod.

Prvo Nastićevo pismo Usmiljenim sestram sv. Križa, dne 8. 12. 1951, je polno nežnosti in svetlih poudarkov na življenje v bolnišnici, napisal pa ga je dober mesec po odpustitvi iz bolnišnice. Toplo piše o poslavljanju od sester v njihovi obednici. Posebno naklonjenost in ljubezen namenja »mojemu pobratimu, mojemu dragemu fra Ljubi«, in prosi, naj mu povedo, »kako ga cenim in imam rad«.

V drugem pismu z dne 16. 12. 1951 piše hišni predstojnici in se zahvaljuje, da ga provincialna predstojnica vabi v samostan v Đakovo, da bi tam okreval. Pred podpisom + Varnava omenja, da ostaja v Kristusu »Vaš brat«.

V tretjem pismu Usmiljenim sestram sv. Križa, napisanem ob veliki noči 1952, primerja tamkajšnjo predstojnico v ženskem pravoslavnem samostanu s predstojnico v sestrski katoliški skupnosti v bolnišnici in ganljivo opisuje svoje občutke.

Četrto Nastićevo pismo m. M. Amadeji Pavlović z dne 14. 12. 1952 je odgovor na njeno pismo, ki ga je napisala 4. 6. 1952. V njem govori o naši krščanski krivdi, da še naša družba ni krščanska. Sočasno omenja, da ga je poglavnik Pavelić ob koncu leta 1943 poklical v Zagreb in mu ponudil škofovsko službo v Hrvaški samostojni cerkvi ter kako ga je zavrnil.

Pesem Bolni jetniki je bila napisana maja 1951 v bolnišnici v Sremski Mitrovici in govori o bolnikih jetnikih. Sestram jo je poslal leto pozneje, maja 1952, kar je razvidno iz spoštljivega priloženega pisma s pozdravi.

Mati M. Amadeja Pavlović je napisala dve pismi. Prvo pismo Pavlovićeve z dne 4. 6. 1952 poudarja motivacijo, ker so šle hrvaške sestre v Srbijo in Črno goro: »Prevzvišeni! Mene je vodila ista misel, ko sem pošiljala svoje sestre v Srbijo in v Črno goro. Okrog 180 naših sester se tam žrtvuje, moli

in neguje bolnike, da bi pokazale in prenesle Kristusovo ljubezen našim ločenim bratom, kakor naša Katoliška cerkev imenuje pravoslavne, in da poravnajo jez med sprtimi brati in da dajo zadoščenje za vse tisto bolešno in težko, kar se je zgodilo v času prejšnjega režima [med NDH, op. V. Š.] in kar je morda sovraštvo še bolj razvnelo. Prepričana sem, da bo Gospod Bog pogledal na našo žrtev in na naše molitve.«

Drugo pismo Pavlovičeve z dne 6. 1. 1953 je kratko in je zadnje v korespondenci ter bi ga lahko pojmovali kot čestitko za praznik Gospodovega rojstva z dobrimi željami. Ena od teh želja je edinost kristjanov, kjer M. Amadeja ponavlja misli škofa Varnava in jih postavlja v molitveni kontekst: »Naj Kristusova ljubezen, ki ima v teh svetih praznikih prvenstveno mesto v dušah vseh ljudi dobre volje, odstrani vse tiste pregreje, ki jih omenjate v Vašem pismu.«

Prvo Nastićevo pismo, Beograd, 8. 12. 1951

*Drage sestre svetega in čistiljivega Križa v Kristusu!*²

Okoliščina, da se Vam šele sedaj oglašam, četudi sem to že zdavnaj želel, se nahaja edino v dejstvu, da sem za vaše pismo potreboval mir in tihoto, molitveno veselje in tisto opojno nebeško ozračje, s katerim so bili prežeti moji zadnji trenutki, ki sem jih preživel z vami. Do tega miru in tihote sem težko prišel. Številni prijatelji, moji znanci, so me po vsem tem, kar se je zgodilo, želeli obiskati, da bi me videli, da bi nadomestili vsaj nekaj od tistega, kar je bilo zamujeno. Obstaja še en razlog, da se mi ni mudilo s tem pismom. Podoba vaše sestrške mize, tihe v skromnosti in dišeče v svetosti vaše žrtve, je še vedno živa pred menoj. Vse se mi zdi, ko zaprem oči, da še vedno sedim na čelu vaše mize, obdan s tistimi, ki so kakor jaz brez zadržka izročile svojo dušo Kristusu in katere, kot tudi jaz, ne najdejo veselja in sreče v ničemer drugem kot v Tistem, ki je vzrok in cilj vsega, kar obstaja. Ta podoba v množici vsega

2 Besedila dopisovanj med škofom Varnavom Nastićem in m. Amadejo Pavlovič objavljamo v ležečem tisku.

tistega, kar je od takrat do sedaj preplavljalo moja čustva skupaj še enkrat z eno ali dvema takima podobama, se dviga v moji duši enako, kot se vzdiguje opazovana osamljena visoka gora, vsa skrivnostna in lepa, v morju nizkih hribov in planin, ki jo obkrožajo, kot bi mali otroci obkrožili svojo mamo ali mali palčki kakšnega velikana. V navzočnosti te podobe, ki nepremagljiva in mogočna izpolnjuje moje bitje, moje telesne čute, ne z megljeno senco tistega, kar je bilo, marveč z življenjem in s svežino tistega, kar se zdaj dogaja, nisem čutil potrebe, da bi vam pisal, da bi s pomočjo mrtve črke obogatil tisto, kar je samo po sebi bogato in živo.

Kaj je pomenila ločitev od vas, takšna kot je bila? Na prvem mestu predstavlja sad tistega, kar je bilo prej. Prej pa je bilo evangelijsko prijateljstvo, dobrota in ljubezen. Prijateljstvo duš, dobrodelnost tistih, ki so se zaobljubile Bogu, in ljubezen, ki je krona vsega. Od prve in do zadnje ure naše sedemmesečne, četudi kratke skupnosti je bila vsebina in motiv vsega tistega, kar nas je premikalo. Nič drugega kot dobrodelnost je bila vaš cilj, in nič drugega razen Kristusove večne ljubezni ni bilo vzrok za vašo dobrodelnost. Naše slovo, takšno kakršno je bilo, je bilo simbolična slika dni, kakršni so bili prej in ki so ga kot takšnega izrazili. Zato mi bo čas naše ločitve sočasno spomin na vsa dobra dela, s katerimi ste me sestrsko obsipavale, in za vso tisto ljubezen, ki ste mi jo zaradi Boga izkazovale. Skrivnostna Večerja [Zadnja večerja na steni, op. V. Š.], ki je visela tistega večera nad našo mizo, mi bo simbol tega simbola.

Toda naša ločitev, prav takšna kakršna je bila, je imela v sebi tudi širši pomen, kakor ga predstavlja simbolika slike ljubezni med pravoslavnim škofom in petnajstimi rimokatoliškimi redovnicami. Ona lahko predstavlja tudi simboliko slike ljubezni, ki bi morala obstajati med člani ene in druge Cerkve, simbolično podobo ljubezni in edinosti in blaženosti in moči. Podobo Božjega kraljestva na tem svetu.

Podobno misel sem vam izrekel tudi tisti večer, za mene enako vesel in žalosten. Vesel, ker sem gledal jamstvo tistega, kar bi lahko bilo, morda tudi prvi poganjek dišečega sveta, katerega dišava bi lahko odgnala kužna izparevanja sovraštva in greha in čigar lepota

bi lahko ozdravila grdobijo bratskih preprirov, slabosti in zlobe. Žalosten, ker se mi je težko posloviti od tistih, ki so mi že postale drage kot rojstne sestre in kot matere, ki so me negovale s toliko čistostjo svojih duš kolikor tudi z umetnostjo svojih bolničarskih rok. Toda tistega večera mi ni uspelo, da bi vam izrazil vsaj del tistega, kar sem nameraval in želel povedati. Bil sem zbeگان. Po štirih letih je to bil prvi trenutek take vrste. Prvič po štirih letih sem spet imel na sebi meniško obleko, prvič po velikem boju je na mojih prsih zablestelo znamenje Božjega Sina, in prvič po tolikih temačnih pogovorih s tistimi, ki ne priznavajo Boga, sem takrat govoril s tistimi, ki edino Boga priznavajo. Zaradi tega sem jecljaje razlagal misli in jih nisem zmogel obleči v ustrezne besede. Toda to, kar ni bilo izrečeno z besedami, bo izrečeno na dan, ki ga bo dal Bog, in tudi uresničeno.

Menim, da ni pomembno omenjati, koliko sem vam hvaležen za vse tisto, kar ste naredile zame. Edino moč, ki bi bila močnejša od mojega hvaležnega srca, bi lahko uničila blagoslovljen spomin na vašo ljubezen, ki v njem nenehno počiva. Ta moč bi morala biti večja, kot je ves ta svet. Toda ta svet bo prešel, tudi njegova moč bo prešla, zahvala in moja ljubezen do vas pa ne bo prešla nikoli. Začeta v tem prehodnem svetu, moje drage v Kristusu, se bo naša ljubezen razvila do polne mere šele v času, ki bo prišel, v veku, ki ne bo imel konca, takrat ko bo omejeno dalo mesto neomejenemu in ko bosta ljubezen in blagor človeških bitij, mučenih in omejevanjih na tem svetu, dobili obleko nesmrtnosti in brezmejnosti. Moje vsakodnevne molitve so usmerjene k dosegu tega cilja.

Na koncu bi vam rad z nekoliko besedami povečal vaše veselje, za katero vem, da ga je tudi brez tega veliko. Rad bi vam povedal, da se skupaj z vami veselim vašega velikega nadškofa,³ ki je junaško in moško branil obzidje svoje Cerkve. Bog daj, da bi tudi

---

3 Gre za zagrebskega nadškofa Alojzija Stepinca (Brezarić pri Krašiću, 1898–1960, Krašić).

moj dragi pobratim fra Ljubo⁴ doživel to veselje svojega nadškofa in cele svoje Rimskokatoliške cerkve.

Pozdravljam vas vse skupaj in vsako posebej. Gospoda prosim za vas, da vam plača vse tisto, kar ste meni storile, ker ste vse storile zaradi njega in ker vam On edini lahko povrne. Prosim vas, izročite moje pozdrave obema vašima [bolniškima, op. V. Š.] duhovnikoma, iz katerih ust sem po zaporu prvič slišal božanske besede svete maše. Mojemu pobratimu, mojemu dragemu fra Ljubi, povejte, kako ga cenim in imam rad.

V Kristusu vaš škof (ep.) Varnava

(Nastić 8. 12. 1951)⁵

Drugo Nastićevo pismo, Beograd, 16. 12. 1951

Zelo spoštovana sestra predstojnica!

Zares me je ganila ponudba vaše Matere iz Đakova, za katero sem slišal od nekih gospa iz Sremske Mitrovice, da lahko v vašem tamkajšnjem samostanu preživim nekaj časa, ki bi mi bil potreben za ozdravitev moje bolne noge. Hvala vam in vaši gospe Materi. Zame to predstavlja dragocen trenutek v življenju. Na to ponudbo gledam kot na čudovit nebeški dokaz, da je za bratsko ljubezen potrebno edino čisto bratsko srce. Potrebna je samo dobra volja in bistra zavest o tem, da »ni nič boljšega od tega, da so bratje edini«.

Sestra predstojnica, mar ni to tihi otok miru v razburkanem morju, ta odnos ljubezni med Srbom, škofom, in Hrvatito, redovnico Rimskokatoliške cerkve? Danes, ko še vedno besni plamen

4 Fra Ljuba (Ljubomir Hrgić, OFM, 1908, Zenica – 1976, Zenica), bosanskega frančiškana, je škof Varnava imenoval »pobratim« (Mijatović 2024a, 701).

5 Ker so Nastićeve pisma v HR-AMSSKĐ-ZMMAP, navajamo na koncu pisma samo priimek avtorja in datum napisanega pisma (Nastić, 8. 12. 1951), saj drugih dokumentov ni.

sovraštva in nepotrpežljivosti med rodnimi brati Hrvati in Srbi, ko številni z obeh strani z novim oljem poskušajo ta plamen še bolj razplamteti, obstaja košček sveta, v katerem se spodbuja drugi ogenj, ogenj ljubezni in plamen povezanosti. Bog daj, da bi ta naš ogenj, ki je za zdaj samo še iskra, nikoli ne bi izgubil svoje moči, marveč bi se razgorel v skupni ogenj, za katerega je Kristus rekel, da ga je vrgel na zemljo, in za katerega je želel, da bi čim prej zaobjel ves svet.

Četudi mi, zaradi drugih načrtov, ki jih ne morem spremeniti, ni mogoče, da bi sprejel to vaše cenjeno sestrsko povabilo, ga duhovno sprejemam in ga polagam v najsvetejši del svojega srca, da bi se tam grelo in razrastlo v vse večjo in večjo svetlobo, s katero želim, da bi obsijal svoje bitje.

Izkoriščam to priložnost, da tudi Vam osebno, ki ste postavljeni za predstojnico, in tudi vsem sestram voščim za prihajajoče in svetle praznike Božjega Sina s »Kristus je rojen!« (Hristos se rodi!) in da vam zaželim srečno novo leto z molitvijo k Bogu, da vam ga izpolni z mirom, veseljem in srečo ter vsemi blagoslovi z neba.

Prosim vas, bodite dobri in izročite moje prisrčne in tople pozdrave gospem medicinskim sestram, katerih uslug in pozornosti prav tako ne morem pozabiti.

Vedno ostanem v Kristusu vaš brat in

škof + Varnava

(Nastić 16. 12. 1951)

Tretje Nastićevo pismo, Beograd, Manastir Sv. Vavedenje, Velika noč 1952

Veselo veliko noč!

Drage sestre v Kristusu!

To ni samo navadna čestitka, tisto, kar najpogosteje ne predstavlja nič drugega kot prazno obliko spoštljivosti, to, kar me navdihuje, da vam pišem. Moje pero in moja duša giblje nekaj, kar je neizmerno močnejše in nujnejše od neke anemične, brezkrvne in brez življenjske navade. Moje pero še vedno poganja nepoškodovan svež spomin na nepozabne dneve, preživete v vaši družbi, in moja duša, menim, nikoli ne bo nehala biti navdihnjena s tisto ljubeznijo, s katero sem bil obdarjen v vaši sredini. Čudna so prostranstva naše duše. Sedem mesecev je bilo, in so minili kot sedem kratkih trenutkov. Kljub temu so v dušo zaorali brazde, ki jih tudi večnost ne bo mogla zravhati.

Čas beži, toda spomin na Vas ostaja. Ne samo tista groba, splošna zavest in spomin na dogodke, ki so se nekoč zgodili. Nekaj mesecev je kratka doba, da bi karkoli pomembnega v zgodovini lahko pozabili, ampak tisto intimnejše, neponovljivo, vdih, ki je notranje bitje vsakega dragega in dragocenega trenutka v življenju, se je toplo ugnezdilo v meni, tako toplo in tako trdno, da je že sedaj več kot jasno, da bo tu ostalo, dokler bom jaz.

Obkrožen s cvetjem, prav tako kakor sem bil v vaši bolnišnici v sobi 10, enako in še bolj – v trenutku, v katerem vam to pišem, glejte, predstojnica [igumanija v samostanu Sv. Vavedenje, op. V. Š.] odpira vrata in mi prinaša velik šopek, vijoličen in bel – v samostanu namesto v bolnišnici.⁶ Pogosto delam primerjave med enim in drugim. Ne vem, če imata ti dve mesti več podobnosti ali več razlik. Razlika je vsekakor v splošnem prizoru, ki ga zaznamo

6 Redovnice so v tem času stanovale v objektu bolnišnice, pozneje so se preselile v montažno hišo znotraj bolnišničnega ozemlja (Mijatović 2024b). Pravoslavni škof Varnava je prišel v obednico katoliških redovnic v bolnišnici na večerjo, da bi se med večerjo poslovil od njih, ko je odhajal iz bolnišnice. Pozneje jim je pisal iz ženskega pravoslavnega samostana Sv. Vavedenje v Beogradu in s spoštljivostjo primerjal katoliške in pravoslavne redovnice.

s čutili. Tam slika bolezni in človeškega trpljenja. Tukaj pogled na življenje, ki raste in teče. Tam (v bolnišnici) stokanje in jok bolnikov. Tukaj [v ženskem pravoslavnem samostanu, op. V. Š.] zvok molitvene pesmi, ki se v teh dneh štiridesetdnevne razlega po samostanu od jutra do večera. Tam pretresljivo gorka izhlapevanja zdravil in antiseptičnih sredstev. Tukaj oblaki kadila, ki s svojimi dišavami izpolnjujejo dušo in jo dvigajo visoko, visoko pod oboke brezkončnega neba. To so razlike in številne druge. Podobnost je v nežnosti in pozornosti. To, kar ni odvisno od kraja in prizora in kar je neprimerljivo pomembnejše od tistega, kar se s telesnimi čutili lahko naredi grdo ali lepo. Podobnost je v duhovni ljubezni med tistimi, ki so sebe izročili v last vrhovni Ljubezni. Tam so bile redovnice, ki s svojimi uslugami obsipajo meniha. Tu je prav tako. Toda kljub tej podobnosti je ena bistvena razlika. Ljubezen, ki prihaja od svojih, je dragocena in nezamenljiva resnica. Vgrajuje se v samo tkivo življenja in ne razlikuje se od njega samega. Zdi se nam naravna, nanjo se navajamo kot na vsakdanjo obleko in našo pozornost pritegne šele takrat, ko je ni več. Toda ko doživimo pozornost in ljubezen od nekoga, ki nam ju po naravnem redu stvari ni nujno dolžan dajati, takrat ob tej pozornosti in ljubezni doživljamo neko posebno ljubkost, ki nikoli ne more biti lastna ljubezni do sorojenca. To je razlika v podobnosti mojih doživetij, tega tu in onega tam, kar se je zgodilo v vaši sredini. Ker je na žalost tako hotel hudi duh ali pa je tako morda hotel Bog, tisto, kar je nekoč bilo eno, to že davno ni več, in tisti, ki so enkrat bili isti in eno, se danes imenujejo in občutijo kot tujci. Edinost Cerkve je že davno prenehala, Kristusu v žalost, a sovražniku ljudi in Boga v temno in demonsko veselje. Meni je bilo omogočeno priti v tako okolje, ki je v meni obogatilo in poglobilo doživljanje in stopnjevanje ljubezni. In ta lastnost in razlika v doživljanju ljubezni, da je ljubezen tujca močnejša, da bolj premakne neke skrivnosti, zaspale moči v nas, kot lahko to sploh kdaj naredi ljubezen, ki prihaja od svojega, to je božanska nit skrivnostne Božje poti, da sestavi tisto, kar je razdrto, in zedini tisto, kar je ločeno. Zares so čudna neizsledljiva Tvoja pota!

Zahvaljujoč srečnemu naključju, da imamo gospodično Janković kot ljubeznivo srednico, lahko vi in jaz bolje slišiva in zaznavava drug drugega, kot nam to vzajemno sporoča naša vera.

Vedno me razveseli, ko slišim, da ste dobro in zdravi. Sam sem prav tako, hvala Bogu, že popolnoma dobro in upam, da se bo kmalu z mene dvignila 'zdravniška' karantena vsake vrste. Potem bom svoboden kot ptica na veji ali bolje kot zapornik na pogojnem dopustu.

Želim vam neprecenljivo veselje Kristusovega vstajenja, vse skupaj in vsako posebej pristrčno in toplo pozdravljam vaš hvaležen in bratsko vdani

škof + Varnava

(Nastić velika noč 1952)

Četrto Nastićevo pismo, Beograd, Manastir sv. Vvedenje, 14. 12. 1952

Prečastita in draga sestra v Kristusu!

Posebne okoliščine, v katerih ste tudi Vi in posebno jaz, so vzrok, da Vam odgovarjam šele pol leta po prejemu Vašega zelo dragoce-nega pisma. Okoliščine so Vam znane. Znane so tudi Bogu, Bog je močnejši od njih. On bo svojo moč uporabil za njih, to On ve, mi pa vemo, da ne bo zamudil. Mar je potrebno kaj več?!

Težko mi je bilo odgovoriti in tudi težko ne odgovoriti. Ni samo ena pregraja, ki me danes onemogoča glede tega, kar hočem in kar želim. Ne samo da pridigam, ampak tudi da ustvarjam. Vaše pismo, hkrati žalost in veselje, upanje in bolečina, ki so ga navdihnili in napisali, je težka obtožba, sestra, proti vsem nam, proti tistim, ki se imenujejo Kristusovi, toda njihovi človeški cilji so jim pomembnejši, bližji srcu, pred vrsto uresničenja, kot cilji Križanega Kristusa. Da, pred vrsto uresničitve. Od tistega dne, ko je bila

ustanovljena, pa do današnjega dne izračunajte, če lahko, število ustvarjenih človeških ciljev v mejah krščanske družbe. Koliko osebnih, koliko družinskih, koliko nacionalnih in državnih ciljev in načrtov, ambicij in želja! In koliko znoja, koliko uporabljenega napora pri njihovih uresničevanjih. Koliko celo krvi, koliko smrti, telesnih in duševnih, je položenih v temelje tistega, kar imenujejo zemeljska sreča. Pri tem ne mislim na tisto, kar se je dogajalo med Kitajci ali morda med Hotentoti in divjimi nekrščanskimi narodi. Na kristjane mislim. Na tiste, ki so že s tem, da se imenujejo kristjani, priznali Kristusove cilje ne samo kot prve v vrsti stvaritve, ampak kot edine.

Po nekem enodnevnem prepiranju med mojimi preiskovalnimi sodniki in menoj so mi pod težo višjih argumentov krščanske Resnice – v prostoru, obdanem s štirimi sivimi zaporniškim zidovi – priznali, da bi uresničen Evangelij pomenil raj na zemlji. »Toda,« so zmagoslavno zavpili, »2000 let so ustvarjali kristjani svoje evangelijske cilje in jih niso uresničili. Človeštvo je danes daleč od zemeljskega raja. Ali naj mi čakamo še 2000 let, da jih oni uresničijo? Ne! Ne bomo! Namesto tega smo mi, komunisti, nase prevzeli odločitev, da uresničimo te cilje – s tistimi sredstvi, seveda, ki se zdijo primerna nam!«

Ta opustitev, sestra, ta skupni greh vseh kristjanov, to je tista večstranska pregraja, ki sem jo na začetku omenil. Njo ustvarjajo, brez dvoma, mnogokrat tudi tisti, ki so zunaj. Toda daleč največji del teh so ustvarjali tisti, ki so znotraj, v Božji Cerkvi. Kristjani, krščanski voditelji, duhovniki in škofje so s svojim zgodovinskim velikim opuščanjem [Kristusovih ciljev, op. V. Š.] postavili pregrado, o kateri govorim, pregrado med seboj in svojim lastnim ciljem, ki nam jo je sedaj težko, pretežko dvigniti in odstraniti.

Govorili ste in tudi jaz sem govoril o veselju, ki ga je duša občutila ob dotiku med sestrami ene Cerkve in škofom druge. Kdo bi ne občutil tega veselja?! To veselje ste Vi imenovali »odgovor z nebes«. Toda to veselje je skaljeno s težko zavestjo o nepregledni daljavi te iste poti, ki jo je treba prehoditi, da bi to veselje, Vaše in moje in veselje Vaših sester, postalo skupno veselje Vašega naroda

in mojega naroda, Vaše Cerkve in moje Cerkve. Kajti tisti, ki so bili zedinjeni s prelito Kristusovo krujo, so zdaj ločeni s prelito bratsko krujo. Nekateri danes poskušajo ustvariti bratstvo in edinost s pomočjo državne razglasitve, z ukazi in odloki visokih vladnih komitejev. Na isti način bi lahko nekdo z ukazom razglasil leto 1953 za deževno leto in postavil v tem letu sušo kot nezakonito. Koliko bi se naravne prvine pokoravale ukazom ljudi, je druga stvar. Prelita bratska kri se more izbrisati brez sledu in popolnoma, ampak samo z enim edinim zdravilom: prelito krujo Božjega Sina. Številni tega ne vedo. Ti živijo v iluziji in temi. Toda mi, sestra, mi, ki ne živimo v iluziji, ki živimo v luči evangelija, mar bomo tudi mi iskali neka druga zdravila in neke druge poti? Toda kar je še hujše, morda sploh ne bomo iskali ne poti in ne zdravil? Ampak bomo kot do sedaj raziskovali, ali je Drina ali Sava meja med Hrvati in Srbi. Kristusovo zdravilo in Kristusova pot nas sploh ne bosta zanimali. Ali nas bosta morda zanimali šele na drugem mestu, šele v drugem načrtu. »Najprej naj uredim svojo hišo, in šele nato lahko Kristusovo!« Komu s tem lažemo? Sebi? Bogu? Toda Bogu ne moremo lagati.

Ob koncu leta 1943 me je poklical »poglavnik« Ante Pavelić⁷ v Zagreb in od mene zahteval, da sprejemem škofovstvo v Hrvaški pravoslavni cerkvi. Vedno bom Bogu hvaležen ne toliko, ker mi je rešil življenje v neki strašni situaciji, ne toliko zato, ker sem odbil »poglavnikov« predlog, ampak predvsem zato, ker mi je podelil milostno moč, da sem med drugim rekel poglavniku: »Poglavnik, mene ne skrbi, ali bodo naše meje na Drini, zelo pa me skrbi, da bi se razširile meje Božjega kraljestva na zemlji! Boga prosim, da mene in vse moje brate z obeh strani utrdi v tej skrbi do konca.«

Dneve, preživete v duhovni skupnosti z Vašimi sestrami, bom imel vedno za velik del že prehojene poti, ki je osebno pred menoj. Zelo Vam bom hvaležen, če vašim sestram dovolite, da me obiščejo ob priliki potovanja v Beograd.

7 Ante Pavelić (Konjic, BiH, 1889 – Madrid, 1959), »poglavnik« NDH (16. 4. 1941 – 6. 5. 1945).

Ob voščilu srečnega božiča in srečnega novega leta naj se Vam osebno zahvalim za ljubezen in pozornost, ki so mi jo izkazale Vaše plemenite sestre.

Bratsko vdani škof + Varnava

(Nastić 14. 12. 1952)

Pesem škofa Varnava Nastića, bolnišnica v Mitrovici, maj 1951

BOLNIJETNIKI

*V zgodnji vigrédi smo morali priti,
ko majnik ponujal je rože dišeče,
a videti dano pomladne nam sreče
bilo ni, ne lastovk pod nebom krožiti.
Močna so nam zlomila se krila,
opešana se telesa sušila,
žalostni, bolni ležali smo nemo,
Pobratim, Kralik,⁸ jaz, dragi Ćemo.⁹
In ko je zunaj cvetje dišalo,
novo rojevalo bujno življenje,
pazil stražarjev korak nas je, zrenje,
kot bi jesen nebo nam poslalo.
Toda moč silna, ki vera rodi jo,
žalostne grela je duše ´z ozadja,
upanje močno bilo je kot ladja,
ki ji zaman vse nevihte grozijo.
Tako smo preživljali dneve brezkončne,
besede tolažbe so žalost mirile,
častite so sestre nam rane blažile,*

8 Franjo Kralik je katoliški duhovnik iz Sarajeva.

9 Ćemo je profesor, laik, ki je bil skupaj z ostalimi tremi (škofom Varnavom, duhovnikom Kralikom in frančiškanom »Pobratimom« /Hrgićem/) v bolnišnici v Sremski Mitrovici.

*nam krajšale dolgčas, te ure neskončne.
A vendar se v duši nam majnik je svetil,
ker bratstvo skovali smo, on ga je netil,
ko dremal stražar je pred vrati, to vemo
Pobratim, Kralik, jaz, dragi Čemo.¹⁰*

(Nastić maj 1951)

Pesem Bolni jetniki, ki jo je Nastić napisal maja 1951 v mitroviški bolnišnici, je poslal sestram šele leto pozneje, maja 1952, ko je že živel kot bolnik v Beogradu (v ženskem pravoslavnem samostanu Sv. Vavedenje /Marijino darovanje/), in k pesmi dodal spremno pismo:

*Bratski in krščanski pozdrav
Kristusovim devicam,
Zaročenkam Tistega,
ki kot poročni prstan
daje nebeški venec večnega Življenja.*

Škof + Varnava

(Nastić maj 1952)

Prvo pismo matere M. Amadeje Pavlović, Đakovo, 4. 6. 1952

H(valjen) J(ezus)!

Vaša prevzvišenost!

Moje sestre iz Mitrovice so mi prinesle dve Vaši cenjeni pismi, ki jih je narekovala vaša plemenita duša, polna Boga. Zelo cenjeni in zelo dragoceni pismi. Cenjeni zaradi idejne moči njunih vsebin, dragoceni zaradi duhovne bližine med pravoslavnim škofom

¹⁰ Pesem je v slovenščino prevedel Boris Golec.

in katoliškimi redovnicami. Čutim se ne samo nagovorjeno in počaščeno, marveč na neki način tudi dolžno, da se Vam tudi jaz, prevzvišeni, iskreno zahvalim v imenu svojih sester.

Hvala za Vaša pisma, predvsem tisto prvo, kjer sestram omenjate čas ločitve pod senco slike Skrivnosti Večerje, ko so se Vaše misli, čutenja in besede tako usklajevale in dopolnjevale s tistimi, ki so prežemale Kristusovo dušo pri zadnji večerji in so privrele na dan v izrečenih besedah apostolom, po njih pa vsem nam, ki smo verovali na njihovo besedo, da se medsebojno ljubimo – in v njegovo globoko molitev – da bi bili vsi eno. To so zadnje besede našega Gospoda Jezusa Kristusa, ki jih je izrekel v času, ko se je pripravljaj ponuditi se za vsakega od nas v strašno mučeniško in grenko smrt. Take besede se ne pozabljajo, saj nosijo globoko brazdo v duši in srcu vsakega kristjana, četudi bi bila ta brazda zakrita z meglo zlobe in sovraštva, ki jo je posejal sovražnik naših duš. Ona je tukaj. Treba je morda nekaj ljubezni in dobrote z obeh strani, da se razkadi megla in odstrani zloba in sovraštvo vseh članov ene in druge Cerkve, da nastane, prevzvišeni, kot lepo pravite, ljubezen med vsemi člani ene in druge Cerkve in tudi edinost med ločenimi brati, ki so bili eno ljudstvo.

Posebno me je potolažilo Vaše daljnosežno in globoko gledanje v tej duhovni povezanosti in ljubezni med Vami, prevzvišeni, in našimi sestrami, ki ima v Božjih načrtih in namenih gotovo neki globlji pomen. Tudi Vi vidite v tem poročstvo tistega, kar bi lahko bil »prvi poganjek nekega dišečega cveta, katerega dišava bi morala razgnati smrad sovraštva in katerega lepota bo zacelila grdobno bratskega prepira in zlobe«.

Prevzvišeni! Mene je vodila ista misel, ko sem pošiljala svoje sestre v Srbijo in Črno goro. Okrog 180 naših sester se tam žrtvuje, moli in neguje bolnike, da bi pokazale in prenesle Kristusovo ljubezen našim ločenim bratom, kakor naša Katoliška cerkev imenuje pravoslavne, in da poravnajo jez med sprtimi brati ter dajo zadoščanje za vse tisto bolešno in težko, kar se je zgodilo v času prejšnjega režima in kar je morda sovraštvo še bolj razvnelo. Prepričana sem, da se bo Gospod Bog ozrl na našo žrtev in na naše molitve.

Naš prevzvišeni nadškof,¹¹ ki ga Vi imenujete veliki, kar tudi je, prav tako misli, in vseč mu je, da so naše sestre v strežbi bolnikov med ločenimi brati. Enako misli tudi naš stari,¹² gotovo pa tudi novi škof.¹³ To vse mi je jasno in razumljivo. Ali da smo našli tako globoko religiozno in bratsko občutje pri nekem pravoslavnem škofu, ki ga prav tako imenujejo veliki, je tako tolažilno, da imam vaša pisma kot odgovor z nebes. Zato sem Vam zelo in globoko hvaležna.

Prosim, da mi ne zamerite, ker sem si upala pisati. Lepo prosim, da pozdravite Vaše menihinje [pravoslavne redovnice, op. V. Š.], ki za Vas sedaj skrbijo in Vas negujejo. In tista Vaša misel s primerjavo med enimi in drugimi skupnostmi naj najde odmev v Božjem Srcu. Vonj njihovih pobožnih molitev naj se združi z vonjem zadušljivih izparevanj zdravil, kjer se naše sestre žrtvujejo in molijo, pred Božjim prestolom pa naj izmolijo edinost in ljubezen med ločenimi brati.

Še enkrat se Vam zahvaljujem za Vaše priznanje in ljubezen, s katero obsipate naše sestre, ki so Vam lahko dale le delček tiste ljubezni, s katero Kristus prežema njihove duše. Bogu sem še posebej hvaležna, da so naše sestre imele to čast, da so Vam lahko nudile samarijansko ljubezen.

Prosim Vas, sprejmite izraz moje globoke hvaležnosti. Z istim spoštovanjem v duhu poljubljam Vašo posvečeno roko, kot to delam svojim najvišjim cerkvenim predstojnikom, in prosim, da blagoslovite tudi mene in vse naše sestre, ki se nahajajo v strežbi bolnikov v Srbiji. Prosim, da bi nas vključili v Vaše molitve, prosimo pa tudi, bodite prepričani, da tudi mi molimo skupaj z Vami za uresničitev tistih idealov, s katerimi je prežeta Vaša plemenita duša.

11 Alojzije Stepinac.

12 Antun Akšamović (1875–1959), bosanski ali dakovski in sremski škof (1920–1951).

13 Stjepan Bauerlein (1905–1973), bosanski ali dakovski in sremski škof (1951–1973).

Vaši prevzvišenosti hvaležna

s. M. Amadeja Pavlović

(Pavlović 4. 6. 1952)

Drugo pismo matere M. Amadeje Pavlović, Đakovo, 6. 1. 1953

H(valjen) J(ezus)!

Vaša prevzvišenost!

V dneh, ko se Vaša prevzvišenost nahaja v globokem premišljevanju skrivnosti Kristusovega rojstva, prosim, da mi dovolite, da zaželim v svojem in v imenu svojih sester, ki jih Vi poznate, obilje božičnih milostnih darov, ki jih Kristus vedno deli, posebno še v dneh, ko se spominjamo njegovega rojstva, se zahvaljujemo za njegovo nepojmljivo ljubezen do nas in njegov globoki sestop, s katerim je hotel, da postane človek in eden od nas. Prosim, da Kristus uresniči Vaše velike in plemenite želje, ki v teh svetih dneh prežemajo Vašo dušo in jih prinašate v svojih molitvah pred Božji prestol.

Ob tej priložnosti se Vam zahvaljujem za zelo cenjeno pismo. Hvala Vam, da ste si vzeli čas in mi odgovorili. Menila sem, da sem Vas s čim prizadela. Toda hvala Bogu, da sem se zmotila. Svetost božičnega razpoloženja mi ne dovoljuje, da bi se v tem pismu dotaknila in osvežila vsa tista težka in bolna spoznanja, izrečena v Vašem pismu, ki težijo Vašo plemenito dušo in duše vseh kristjanov, tudi mojo. Naj Kristusova ljubezen, ki ima v teh svetih praznikih prvenstveno mesto v dušah vseh ljudi dobre volje, odstrani vse tiste pregraje, ki jih omenjate v svojem pismu, bodisi te, da smo postavili zemeljske cilje pred nebeškimi, bodisi da smo oskrunili bratsko ljubezen in razdelili tisto, kar je bilo eno. Naj Njegova ljubezen pospeši čas in skrajša razdaljo na začetni poti, da bi veselje »Vaše in moje ter mojih sester postalo skupno«, da ne bo več mojega in vašega naroda in da bo narod Božjega porekla eden.

Da ne bo niti Vaše in ne moje Cerkve, ampak Cerkev izvirnega Kristusovega začetka, v kateri smo bili vsi eno, vsi bratje in vsi Božji otroci, katerega sveto Božje otroštvo nam je prinesel Kristus. S temi mislimi in željami še enkrat prosim Gospoda Boga, da Vam podeli vse dobro v tem letu.

Prosim, da sprejmete tudi mojo zahvalo za izražene želje ob božiču in z globokim spoštovanjem v duhu poljubljam vašo posvečeno roko s prošnjo za molitev tako zase kot tudi za moje sestre.

Vaši prevzvišenosti hvaležna

s. M. Amadeja Pavlović

(Pavlović 6. 1. 1953)

Sklep

Predkoncilsko »ekumensko« korespondenco srbskega pravoslavnega škofa Varnava Nastića in hrvaške katoliške redovnice matere M. Amadeje Pavlović v letih 1951–1953 smo navedli šele po kratki predstavitvi ekumenizma v Katoliški in Srbski pravoslavni cerkvi s poudarkom slovanskih blagovestnikov, svetih bratov Cirila in Metoda, ki sta kot svetnika češče-na v obeh Cerkvah in tako lahko prispevata kamenček pri graditvi ekumenskega mozaika med Slovani. Tudi srbski teolog Justin Popović, ki je nasprotnik ekumenizma, v življenju svetih bratov Cirila in Metoda hvali vse tri papeže, ki so bili v stiku s slovanskima blagovestnikoma iz Soluna, kar je pozitivno.

Objava dopisovanj med škofom Varnavom in materjo M. Amadejo v slovenskem prevodu ima večstranski pomen. Vse dosedanje raziskovalno delo o dopisovanjih je bilo analitično z objavljanjem določenih fragmentov iz pisem. Upoštevajoč, da zgodovinski viri govorijo sami zase, tokrat prvič objavljamo vse njuno ohranjeno dopisovanje. Tako je širši javnosti omogočeno, da si sama ustvari lastno sodbo o predmetni vsebini. Ker dopisovalca pripadata različnim krščanskim Cerkvam in narodnostim, je s prevodom besedil v slovenski jezik njihov mednarodni značaj še bolj izražen.

Slovanska blagovestnika sv. Ciril in Metod sta gradila edinost na ravni vesoljne Cerkve med Rimom in Carigradom tudi na ravni struktur. Zapornik pravoslavni škof Varnava Nastić in katoliška provincialna predstojnica Usmiljenih sester sv. Križa m. M. Amadeja Pavlović ter njene sestre pa so tiho gradili zelo stvarni »praktični ekumenizem« Kristusovih »posvečenih vernikov«, meniha in škofa Srbske pravoslavne cerkve ter redovnic Hrvaške katoliške cerkve v težkem obdobju za obe Cerkvi v nekdanji socialistični Federativni ljudski republiki Jugoslaviji, ki do krščanskih Cerkva ni bila prijazna. Obe sta bili preganjani in nadzorovani kot notranja državna sovražnika. Srbska pravoslavna cerkev je škofa Varnava razglasila za svetnika in upamo, da je dovolj razlogov, da bo isto storila Katoliška cerkev z m. M. Amadejo Pavlović, ki je sama in s svojimi sestrami z ljubeznijo žive-la praktični ekumenizem in prav tako »praktični medverski dialog« med drugo svetovno vojno, za kar je prejela od izraelske države priznanje, da je »pravična med narodi«.

Kratici

NDH Neodvisna država Hrvaška (hrv. Nezavisna Država Hrvatska)
SCSC Sorores Caritatis Sanctae Crucis (Usmiljene sestre svetega Križa)

Reference

Arhivski viri

- Nastić, Varnava.** 8. 12. 1951. U Hristu drage sestre svetoga i časnoga Križa. Pismo episkopa Varnave Nastića upućeno Milosrdnim sestrama sv. Križa u Sremskoj Mitrovici. Beograd. Tri strani tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- . 16. 12. 1951. Mnogopoštovana Sestro Oberice. Pismo episkopa Varnave Nastića upućeno Milosrdnim sestrama sv. Križa u Sremskoj Mitrovici. Beograd. Ena stran tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- . Velika noć 1952. U Hristu drage Sestre. Pismo episkopa Varnave Nastića upućeno Milosrdnim sestrama sv. Križa u Sremskoj Mitrovici. Manastir Sv. Vavedenje, Beograd. Dve strani tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- . 14. 12. 1952. Visoko prečasna i u Hristu draga Sestro. Pismo episkopa Varnave Nastića upućeno majci M. Amadeji Pavlović. Manastir Sv. Vavedenje, Beograd. Dve strani tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- . Maj 1952. Bolni sužnji [Bolni jetniki]. Pesma episkopa Varnave Nastića upućena Milosrdnim sestrama sv. Križa u Sremskoj Mitrovici. U mitrovačkoj bolnici. Dve tipkani strani s pozdravi. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- Pavlović, M. Amadeja.** 4. 6. 1952. Vaša Preosveštenosti. Pismo majke M. Amadeje Pavlović upućeno episkopu Varnavi Nastiću. Đakovo. Dve strani tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.
- . 6. 1. 1953. Vaša Preosveštenosti. Pismo majke M. Amadeje Pavlović upućeno episkopu Varnavi Nastiću. Đakovo. Ena stran tipkopisa. Hrvatska – Arhiv Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, Zbirka o majci M. Amadeji Pavlović.

Druge reference

- Ambrožič, Matjaž.** 2003. Franc Grivec in velehradski kongresi. V: *Grivčev simpozij v Rimu*, 69–86. Celje: Mohorjeva družba.
- Armanda, Ivan.** 2012. Lik i djelovanje redovnice Amadeje Pavlović (1895–1971.) iz Družbe milosrdnih sestara Sv. Križa. *Tkalčić* 16: 9–58.
- Bernardi, P. Pietro.** 1983. *Sveti Leopold Mandić. Koper: Ognjišče.*
- Dolenc, Bogdan.** 2026. Po sledih stopinj svetih bratov blagovestnikov (spremna beseda). V: Marija Stanonik, ur. *Ciril in Metod most med vzhodom in zahodom Evrope, Sveta brata v slovenski književnosti in narodovem spominu*, 5–17. Ljubljana: Družina.

- Džomić, Velibor V.** 2026. Ustaški zločini nad srbskim sveštenicima. Stradanje srbskih pravoslavnih episkopa u Nezavisnoj državi Hrvatskoj. Rastko. <https://www.rastko.rs/istorija/dzomic-uzlocini/uzlocini-episko-pi.html> (pridobljeno 22. 9. 2026).
- Grivec, Franc.** 1932. Nova smer v Srbski Cerkvi. *Bogoslovni vestnik* 12: 105–138.
- . 1933. Najnovejša srbska protikatoliška polemika. *Bogoslovni vestnik* 13: 150–156.
- . 1933. Nova smer srbskega pravoslavlja. *Bogoslovni vestnik* 13: 1–13.
- Janez XXIII.** 1963. Pismo Janeza XXIII. slovanskim škofom ob 1100-letnici prihoda sv. Cirila in Metoda na Veliko Moravsko. *Kraljestvo Božje* 21 (*Ob 1100-letnici prihoda sv. Cirila in Metoda med Slovane*): 5–12.
- Janežič, Stanko.** 2003. Franc Grivec in eku-
menizem. V: *Grivčev simpozij v Rimu*, 185–194. Celje: Mohorjeva družba.
- Jović, Savo B.** 2012. *Sveti ispovednik Varnava, episkop hvostanski*. Beograd: Književno društvo Sveti Sava.
- . 2026. Delatno milosrđe: Majka M. Amadeja Pavlović i episkop Varnava Nastić. V: Jasna s. Krista Mijatović SCSC, ur. *Mulier fortis. Život i djelo majke M. Amadeje Pavlović*, 187–198. Đakovo: Katoličko bogoslovni fakultet.
- Jugoslavanski škofje.** 1963. Pastirsko pismo katoliških škofov Jugoslavije za leto 1963 o slovanskih blagovestnikih sv. Cirilu in Metodu. *Kraljestvo Božje* 21 (*Ob 1100-letnici prihoda sv. Cirila in Metoda med Slovane*): 15–31.
- Lenčič, Štefan.** 2026. Cyril and Methodius Veneration in the Košice Diocese with Regard to the Documents of the Local and Universal Church in the First Half of the 20th Century [Češčenje Cirila in Metoda v škofiji Košice v luči dokumentov lokalne in vesoljne Cerkve v prvi polovici 20. Stoletja]. *Bogoslovni vestnik* 86: 319–320.
- Malmenvall, Simon.** 2025. Unity, Education, Language: Cyril and Methodius in the Eyes of Slovenian Catholic Intellectuals from the Mid-Nineteenth to the Mid-Twentieth Century [Edinost, izobrazba, jezik: Ciril in Metod v očeh slovenskih katoliških intelektualcev od sredine 19. do sredine 20. Stoletja]. *Bogoslovni vestnik* 85: 885–906.
- Mijatović, Jasna Krista.** 2024a. Nema ništa bolje od toga kad su braća složna. Korespondencija majke M. Amadeje Pavlović s episkopom Varnavom Nastićem. *Bogoslovska smotra* 94: 699–714.
- . 2024b. Rad Milosrdnih sestara sv. Križa u mitrovačkoj bolnici (1924–1987). Predavanje na mednarodnom znanstvenem simpoziju *Srijemska biskupija kroz povijest*, Petrovaradin, 24.–25. 5. 2024.
- Popović, Justin.** 1972–1977. Žitije i trudovi prepodobnih otaca naših Metodija i Konstantina u monaštvu Kirila, učitelja i prosvetitelja slovenskih. Žitija Svetih za maj, 11. maj. Manastir Čelije kod Valjeva. <https://svetosavlje.org/zitija-svetih/6/12/> (pridobljeno 25. 8. 2026).
- Prelević, Luciano Moše, in Rozalija Bregović Pračić.** 2026. Majka M. Amadeja Pavlović – Pravednica među narodima. V: Jasna s. Krista Mijatović, ur. *Mulier fortis. Život i djelo majke M. Amadeje Pavlović*, 115–130. Đakovo: Katoličko bogoslovni fakultet.
- Raguž, Ivica.** 2021. *Ja služim Bogu: Duhovni život majke M. Amadeje Pavlović*. Đakovo: Milosrdne sestre sv. Križa.
- Škafar, Vinko.** 2003. Grivec – poznavalec srbskega pravoslavlja. V: *Grivčev simpozij v Rimu*, 213–230. Celje: Mohorjeva družba.
- . 2018. Od zvezka *Kraljestvo božje* na Jutrovem do revije *Edinost* in dialog. *Edinost in dialog* 73/1–2: 21–37.
- Škvorčević, Antun.** 2008. *Gostoprimstvo Katoličke crkve prognanim slovenskim svećenicima u Požezi (1941–1942.)*. Požega: Biskupski ordinarijat.

- Štrukelj, Anton.** 1997. *Šivanje raztrgane suknje: Ekumenizem v ekleziologiji Justina Popovića*. Luč sveta. Ljubljana: Družina.
- – –. 2016. Ekumenizem Justina Popovića. Kako je veliki srbski pravoslavni teolog gledal na ekumenski dialog? *Edinost in dialog* 71: 97–105.
- Ured pravoslavnog dušebrižništva MO BiH.** 2011. *Žitije svetog Varnave Hvostanskog*. 14. 11., 1–3. <https://www.mod.gov.ba> (pridobljeno 27. 9. 2026).
- Vekić, Matija Maša.** 2026. Biskup Petar Čule, mučenik za Crkvu, zaslužnik za uvrštenje sv. Josipa u misni kanon. <https://hkm.hr/vjera/petar-cule> (pridobljeno 27. 9. 2026).
- Velimirović, Nikolaj.** 2026. Nikolaj Velimirović. Wikipedia. https://wikipedia.org/w/index.php?title=Nikolaj_Velimirović&oldid=6720079 (pridobljeno 1. 10. 2026).

